

LA REVOLTA CONTRA LA DICTADURA DELS MERCATS. LLUITES SOCIALS I PROCESSOS CONSTITUENTS A CATALUNYA

Iván Miró

A començaments del 2011, una nova onada de moviments socials desafia els poders constituïts en diferents latituds del planeta. A Egipte, a Tunísia o al Iemen esclataren revoltes contra les dictadures polítiques respectives; i en països com Islàndia, Grècia, els Estats Units, la Gran Bretanya, Portugal o al mateix Estat espanyol, les mobilitzacions populars s'activaren per fer front a uns règims polítics que, articulant-se sota la forma de democràcies representatives, s'aliaven a fons amb les elits globals per aplicar a les seves poblacions una dura reestructuració econòmica i social. Lluny de tota previsió, el malesstar social fruit de les conseqüències de la crisi esdevingué revolta contra la dictadura dels mercats.¹

Catalunya, com a formació nacional i social específica, no ha estat exempta de viure aquesta onada i durant el període recent també ha viscut una creixent i sostinguda conflictivitat social. De manera continuada, la societat catalana ha patit els efectes devastadors d'una crisi que promou l'acumulació del capital financer global mentre desposseeix de renda, drets socials i llibertats polítiques les majories socials del país. I si bé el 2008 l'inici de la crisi fou viscut des del cinisme, el temor o la resignació vers allò inevitable, a mitjan 2011 —amb el moviment que es conegué com a 15M— es produïren les mobilitzacions socials més importants des de l'anomenada transició. Davant l'arrogància dels poderosos, la por es transformà en indignació, i aquesta electritzà un cos social que prengué els carrers i les places del país de manera multitudinària. Amb el moviment dels indignats i les indignades, s'inicià una nova i àmplia onada de desobediència a un règim que, com afirmà el movi-

1. Per a una bona síntesi dels moviments recents de Tunísia, Islàndia, Egipte, l'Estat espanyol i els Estats Units (Occupy Wall Street), vegeu M. CASTELLS, *Redes de indignación y esperanza*, Madrid, Alianza, 2012. Sobre els moviments al Regne Unit, vegeu <http://www.ukuncut.org.uk/>, i sobre la Geração à Rasca portuguesa, vegeu http://en.wikipedia.org/wiki/2011_Portuguese_protests.

ment, condemna les persones a ser mercaderies en mans de polítics i banquers.

Avui, havent viscut una fase extraordinàriament expressiva del present cicle de lluites, i tenint a l'abast els aprenentatges dels seus encerts i dels seus errors, les mobilitzacions segueixen prenent els carrers del país. Durant el 2012 hem viscut dues vagues generals que han degut el seu èxit al protagonisme del conjunt dels moviments socials, més que únicament a les centrals sindicals majoritàries. Les retallades en la salut i l'ensenyament, per la seva banda, han estat respostes amb tancades, accions i assemblees que han articulat nous actors socials i estan gestant noves perspectives sobre allò públic. Les lluites pel dret a l'habitatge, promogudes per la Plataforma d'Afectats per la Hipoteca (PAH), han afrontat quotidianament, i sovint amb èxit, desnonaments provocats per uns bancs paradoxalment rescatats amb diners públics, i a la vegada han llançat iniciatives polítiques (des d'ocupacions d'immobles fins a iniciatives legislatives populars) per a resoldre una qüestió sagnant. Així mateix, la defensa del territori ha aconseguit preservar espais naturals cobejats per la devastació immobiliària multinacional, i barris i viles d'arreu del país han engegat o intensificat processos d'autoorganització social per a fer front a la violència de l'empobriment i la desposseïció.

Al llarg del 2012, doncs, al nostre país s'ha lluitat a fons per aturar els efectes dels ajustos estructurals i les polítiques d'austeritat imposades —de manera antidemocràtica— per les institucions europees i globals; per aquella aliança coneguda com la troica (Unió Europea, Banc Central Europeu i Fons Monetari Internacional), que actua com a corretja de transmissió política dels interessos del capitalisme financer global, els denominats abstractament «mercats». I el que és més rellevant: lluitant contra la dictadura dels mercats, s'ha anat desplegant una alternativa social a la descomposició d'un règim polític que, enrampat en l'obsolescència de la forma-partit i per la corrupció, és incapaç d'oferir solucions, ja que s'ha convertit en part del problema.

No obstant això, els límits de les mobilitzacions populars actuals per a articular un règim polític i econòmic alternatiu al present són evidents. És suficient la fase expressiva del moviment, no ja només per a aturar retallades, privatitzacions o derives autoritàries, sinó per a transformar les condicions estructurals que fan possibles i necessàries aquestes involucions?

Paral·lelament al cicle actual de protestes contra la desposseïció capitalista, i a l'abric dels moviments que les han dinamitzades, s'han anat consolidant espais socials (alguns de provinents de cicles de lluites anteriors, molts, en canvi, de creació recent) que no només dirigeixen la seva activitat a la desobediència activa o a la mobilització, sinó que promouen processos d'organitza-

ció cooperativa entre les diferents singularitats socials. Encara que a una escala micro, aquests espais i aquestes xarxes autònomes estableixen les bases per a una ruptura constituent, i tant en l'àmbit polític com en l'econòmic o el comunicatiu esbossen la possibilitat d'un règim alternatiu al present: el règim polític d'allò comú. Quines són les seves bases organitzatives i socials? Fins a quin punt poden erigir-se en una alternativa generalitzable?

D'altra banda, les mobilitzacions de caràcter específicament social no han estat les úniques que han protagonitzat el darrer cicle polític català. Arran de les consultes sobiranistes del 2009, el 2010 i el 2011, i accelerat per la històrica marxa per la independència de l'11 de setembre del 2012, s'ha iniciat un procés d'autodeterminació social i política que pot dur Catalunya a disposar d'un Estat propi. Quina relació han de tenir les lluites socials del darrer cicle amb aquest procés? És aquest context una oportunitat per a crear una institucionalitat articulada per altres maneres de fer política i que promogui una economia no supeditada al capital? O bé, per contra, operarà com una nova transició i clausurarà el cicle de lluites i les alternatives emergents?

DESOBEIR EL RÈGIM, DESAFIAR LA POR

L'actual onada de lluites socials a Catalunya s'ha originat per un context de crisi econòmica estructural, una crisi sistèmica, i a la vegada ha estat una resposta a la profunda crisi de legitimitat dels poders constituïts. Havent nascut per la crisi de l'hegemonia dominant i de representativitat política, ha contribuït dialècticament a aprofundir-la. En aquest sentit, les lluites d'avui —desobeint el règim i desafiant la por— creen les condicions subjectives necessàries per a la destitució de l'actual ordre dominant i obren un marc per a organitzar una altra política, una altra economia, una altra societat. Quins han estat els afluents que han gestat aquest cos social capaç d'emprendre la transformació?

A partir de l'any 2008, les conseqüències de la crisi global castigaren durament una societat catalana que havia oblidat com fer front a aquest tipus de situacions d'emergència social. La gestió política de la crisi per part del Govern Zapatero s'orientà, fonamentalment, a carregar sobre les poblacions treballadores els estralls causats pels abusos dels mercats financers. Un Govern, presumptament socialdemòcrata, que gairebé va liquidar fins i tot la mateixa concepció de política social. Reduccions salarials a funcionaris, congelació de les pensions, finalització o restricció de les ajudes a la maternitat i a la dependència, reformes laborals que contribuïen a fer encara més precària l'ocupació i privilegiaven les atribucions empresarials, entre d'altres, contrastaren

amb un procés que facilitava la concentració del capital cada vegada en menys poques mans. La clàssica acumulació per desposseïció, o la crisi com a mecanisme per a seguir permetent la valoració del capital en temps difícils.²

L'ofensiva capitalista trobà les classes populars catalanes completament desarmades per a fer-li front. Ja que, més enllà dels tòpics de societat solidària i participativa, les eines col·lectives per a oferir una resistència en condicions s'havien anat perdent, bugada rere bugada, en trenta anys de democràcia de mercat. Ideològicament, els cants de sirena de l'individualisme ontològic havien fet forat. Econòmicament, l'hegemonia del diner, la competitivitat i l'èxit semblaven l'únic horitzó possible. Políticament, el sistema de partits i sindicats, blindats des de la transició fins a la democràcia entorn del seu monopoli de la participació política i la submissió —absoluta o relativa, segons els casos— a l'economia de mercat capitalista, minvava les alternatives socials latents. Finalment, en l'àmbit cultural, un sistema mediàtic unidireccional, controlat per l'empresariat en les seves manifestacions privades i per les burocràcies partidistes en les expressions públiques, repetia un monòleg sobre el present immodificable fins a l'extenuació. La interiorització de l'hegemonia capitalista en tots els àmbits de la vida social operava com una malla empallosa que no podia fer front a la crisi sinó aplicant-hi més dosis de capitalisme. Ja que una sortida social a la crisi hauria suposat la impugnació sencera de l'arquitectura ideològica, econòmica, política i cultural que havia sostingut aquell miratge conegut com l'oasi català.

Pel que fa als moviments socials, la situació es trobava en un punt mort. El cicle de lluites autònom i anticapitalista dels anys 1990-2000, que arrencà amb la insubmissió al servei militar i el moviment de les ocupacions de centres socials, passà pel moviment global i arribà a l'apogeu amb les mobilitzacions contra la Guerra de l'Iraq el 2003, semblava que havia desaparegut de l'escena social i política catalana. En part, pels propis errors, i en part perquè el coixí politico-social que l'havia acompanyat (associacionisme, tercer sector, mitjans de comunicació progressistes...) semblava confiar una altra vegada en un cicle de política institucional protagonitzat per governs d'esquerres tant a l'Estat espanyol com en el cas del tripartit català. Malgrat mobilitzacions meritòries com les de l'habitatge del 2007 (V de Vivienda), era evident que la crisi també era del mateix moviment social. Com es podia sortir de l'atzucac? Com construir una mobilització popular a l'altura de les circumstàncies?

2. Per a una caracterització del procés d'acumulació per desposseïció induït per la gestió política de la crisi, vegeu Taifa, *Informe 07: La crisis en el Estado español: el rescate de los poderosos*, 2010, disponible en línia a <http://informes.seminaritaifa.org/informe-07/>.

La gestació d'un moviment social complex i polièdric com l'actual no parí de premisses unidireccionals ni d'una estratègia holística prèvia que l'hagués concebut, sinó que és el resultat de l'acumulació de diferents línies de lluita que conflüen fins a produir un esclat significatiu.

En primer lloc, existí un desencadenant, el que Sidney Tarrow denominaria «moviment matiner»,³ que reobrí l'espai polític a la manifestació del disseniment. Demostrant discursivament i al carrer que la lluita col·lectiva era novament possible, la mobilització que trencà l'atzucac de les respostes socials a Catalunya foren les vagues, les ocupacions i les manifestacions que protagonitzaren els universitaris i les universitàries que s'oposaren a la implementació dels plans europeus per a mercantilitzar la universitat (Espai Europeu d'Educació Superior [EEES] o Pla Bolonya). Entre la tardor del 2008 i la primavera del 2009, milers d'estudiants sortiren als carrers de Barcelona i altres ciutats catalanes, s'organitzaren en assemblees, ocuparen diferents rectorats durant quatre mesos i convocaren manifestacions que aplegaren fins a vint mil persones. Aquelles protestes, que excediren els límits habituals del reformisme estudiantil, ja que plantejaven qüestions més àmplies, com la precarietat social o el paper del coneixement en el capitalisme cognitiu, significaren un punt i a part en la desmobilització de la societat catalana. En un context de govern català d'esquerres (no eren «la típica resposta a la dreta»), ja impugnaren les retallades socials com a resposta política a la crisi i suscitarren no només solidaritats d'altres sectors en lluita (treballadors acomiadats, migrants, organitzacions d'extrema esquerra...), sinó que forjaren aliances pràctiques que potenciarien un nou moviment.

La dura repressió a què el Govern català sotmeté el moviment el març del 2009 (desallotjament del rectorat de la Universitat de Barcelona [UB], pal·lisses policials que trencaren la manifestació a Via Laietana, centenars de detencions i judicis), així com la criminalització dels mitjans —«no són estudiants, són antisistema»—, comportaren que el moviment de març no fos vist, per determinants sectors del teixit associatiu de la ciutat, com un problema únicament universitari sinó com una qüestió que afectava el conjunt de les llibertats polítiques i els drets socials.⁴

Políticament, a més, que la mercantilització de la universitat fos aplicada per una conselleria d'Esquerra Republicana de Catalunya (ERC) i que la repressió fos gestionada per una conselleria d'Iniciativa per Catalunya Verds -

3. S. TARROW, *El poder en movimiento: Los movimientos sociales, la acción colectiva y la política*, Madrid, Alianza, 1997.

4. «Comunicat de denúncia d'entitats ciutadanes», a ASSEMBLEA PDI-PAS, *La cara fosca del Pla Bolonya: Contra la Universitat S.A. en defensa de la universitat pública*, Barcelona, Edicions Bellaterra, 2009, disponible en línia a http://latel.upf.edu/ldym/bolonya/La_Cara_Fosca_de_Bolonya.pdf.

Esquerra Unida i Alternativa (ICV-EUiA) significà una certa ruptura política i un punt de no-retorn: si l'esquerra institucional era copartícip de la gestió involutiva i autoritària de la crisi, caldria tornar a crear nous moviments socials que, des de fora de les institucions, plantessin cara als plans del capital.

Finalment, la multitudinària manifestació del 26 de març del 2009, que des del centre de la ciutat esquivà el muntatge policial, mediàtic i partidista, per a finalitzar al barri de Sants, significà l'oportunitat de construir una aliança entre militants dels moviments autònoms socials i de barri, i activistes del moviment estudiantil.⁵ Aquella nova amistat política donaria els seus fruits els anys següents, i l'energia forjada en el procés es disseminaria per la ciutat amb noves ocupacions de centres socials i la reactivació de l'acció directa col·lectiva.

Trenant la genealogia del moviment social actual, el desencadenant de les lluites estudiantils —aquell punt de no-retorn— fou vertebrat per diferents intents d'organització metropolitana i d'exteriorització del conflicte social latent. El Primer de Maig del 2010, des del sindicalisme alternatiu i diferents grups de l'esquerra alternativa i radical, es convocà una manifestació contra les retallades socials i per la vaga general. Durant el recorregut, centenars de persones ocuparen el luxós hotel Mandarin del passeig de Gràcia, en una crida pràctica a deixar enrere la impotència social i passar a construir una força real que aturés l'ofensiva del capitalisme. Aquella acció significà, per a moltes, que juntes era possible reemprendre l'acció directa col·lectiva, que existia una nova força capaç de practicar la desobediència social.

Poc després, el Govern Zapatero anuncià una nova reforma laboral, i Comissions Obreres (CCOO) i la Unió General de Treballadors (UGT) convoca ven la primera vaga general contra les polítiques neoliberals del Govern socialista. Davant d'aquella situació, i seguint la crida dels treballadors de Transports Metropolitans de Barcelona (TMB), el 29 de juny del 2010 es constituí l'Assemblea de Barcelona, un espai unitari format per assemblees de barri, centres de treball i organitzacions combatives de base, amb l'objectiu de posar en pràctica una resistència àmplia als «atacs de la banca i de la patronal» i aprofundir en un sentit social la vaga general convocada.

Amb aquells antecedents, el 25 de setembre s'ocupà l'imponent edifici de l'antic Banco Español de Crédito, a la plaça de Catalunya, al bell mig del cor comercial i immobiliari de Barcelona.⁶ Aquella acció fou un desafiament im-

5. Vegeu el «Manifest dels moviments socials de Sants», a ASSEMBLEA PAS-PDI, 2009.

6. Dossier «Quina és la teva vaga? La gota que fa vessar el got», disponible en línia a <http://movimentdel25.files.wordpress.com/2010/09/25-s-vaga-baixa.pdf>.

portant que donà poder als col·lectius socials de tot el país i obrí l'oportunitat per a articular les experiències assembleàries que preparaven la vaga general. Milers de persones passaren per una ocupació encapçalada per les pancartes «Només ens queda perdre la por» i «Això és una invitació a lluitar juntes: per una vaga social i salvatge». Durant quatre dies se celebraren assemblees on, més enllà de les identitats polítiques, centenars de persones explicaren quina era la seva vaga més enllà de l'estricta convocatòria sindical i laboral. Es posaren en comú els malestans individuals causats pels problemes col·lectius: l'habitatge, la precarietat existencial, l'atur, la sanitat, els transports, la repressió... i la necessitat que «el desencís es tornés ràbia». Al banc ocupat es prengué la paraula, es coordinaren més de trenta comitès locals de vaga i es promogueren debats guiats per aquells sectors que no podien fer vaga (treballadores domèstiques, migrants, aturades, col·lectius amb diversitat funcional...). Havia nascut l'anomenat «Moviment del 25», un subjecte anòmal que visqué, en la pròpia pell, que «juntes ho podíem tot». Aquell fou el missatge que es disseminà per arreu quan la vaga del 29 de setembre del 2010 esclatà amb força als carrers de la ciutat, i l'edifici fou desallotjat.⁷

Així com el desencadenant universitari havia desentumit la paràlisi social existent fins aleshores, el desafiament activista que encengué la vaga general reobrí un espai polític a la ciutat: demostrà que, malgrat tot, hi havia àmplies capes de la població disposades a resistir.⁸

No obstant això, aquells afluents movimentistes, malgrat el seu valor en el recorregut, demostraren que no eren suficients per a desencadenar una mobilització social rellevant, com indicà el fracàs de la vaga general convocada el 27 de gener del 2011 pels sindicats alternatius catalans.⁹ El cicle de protesta engegat pels moviments socials alternatius encara no tenia prou força.

Al entorno de la huelga general del 29 de septiembre de 2010, se produjo una revitalización de la izquierda radical especialmente, aunque no únicamente, en Barcelona. Allí, al entorno de grupos autónomos y de la experien-

7. Sobre el banc ocupat, vegeu I. MIRÓ, «Això és una invitació a lluitar juntes. L'experiència del Banc Ocupat i la vaga general de setembre del 2010», *Espai en Blanc* (Bellaterra), núm. 9-10-11 (2011): *El impasse de lo político*.

8. Per a la vaga del 29 de setembre de 2010, vegeu X. DOMÉNECH, «Reflexions de després i per després d'una vaga», disponible en línia a <http://inicis.blogspot.com/2010/10/reflexions-de-despres-i-per-despres-d.html>.

9. El 27 de gener del 2011, la majoria sindical basca convocà vaga general a Euskal Herria. A Catalunya, només fou convocada per la Confederació General del Treball (CGT) i altres sindicats de base, amb el suport de col·lectius activistes. A escala social fou un fracàs, i l'únic fet remarcable fou l'ocupació d'un antic cinema a la Via Laietana on es volgué crear la Casa de la Vaga. La situació política, no obstant això, havia canviat. El 28 de novembre del 2010 Convergència i Unió guanyà les eleccions, i el desallotjament de l'edifici fou immediat, amb quatre-centes identificacions.

cia unitaria de la Assemblée de Barcelona, se inició un nuevo ciclo de movilizaciones entre la experiencia de la ocupación del Banco en Plaza Catalunya, que dotaría a la huelga en la capital catalana de tintes insurreccionales en el centro de la ciudad, y el 1 de mayo de 2011, donde probablemente se vivió el 1er de mayo alternativo con mayor seguimiento desde el inicio del milenio [...]. Pero no fue de estos sectores, aunque los mismos jugaron un papel central en la explosión de la protesta posterior al 15M, de donde irrumpió directamente el nuevo movimiento de protesta. A pesar de su renacida capacidad de movilización seguían teniendo un problema evidente de conexión con franjas más amplias de la población.¹⁰

Per contra, elements com el mateix aprofundiment de la crisi i la victòria de la candidatura conservadora de Convergència i Unió, el novembre del 2010, que aplicaria retallades socials amb més duresa que el Govern anterior, sembla que són elements clau per a entendre les mobilitzacions que vindrien al cap de poc. L'espurna de les quals, no obstant això, seria la convocatòria —dinamitzada per nous actors socials nascuts a les xarxes virtuals— d'una mobilització a tot l'Estat espanyol el 15 de maig del 2011.

Un movimiento autoorganizado y postmedia se fue formando por miles de personas anónimas en las redes sociales entre febrero y mayo de 2011 en el Estado español, bajo el nombre de Democracia Real Ya (DRY) y con el lema de «no somos mercancía en manos de políticos y banqueros». Inspirado en las revueltas árabes, en la revolución islandesa y al calor de la crisis económica fue capaz de organizar una movilización colectiva y un acontecimiento distribuido en más de setenta ciudades españolas. Empezamos a organizarnos creando un grupo en Facebook y pronto tomamos Twitter, Youtube y Tuenti (las redes sociales más utilizadas en el Estado español) para extender el mensaje de la convocatoria, pero sobre todo para hacer fácil el paso de simpatizar con la campaña a formar parte de ella, rompiendo la frontera entre admirar un proceso e incorporarse activamente en él. Las personas que empezaban a unirse no se conocían entre sí, éramos de distintas ciudades. En apenas unos meses de trabajo en la red construimos una increíble energía cooperativa capaz de envolver a miles de personas en una campaña para la movilización del 15 de mayo.¹¹

10. X. DOMÉNECH, «Crisis de hegemonía y movimientos de resistencia», disponible en línea a <http://imicis.blogspot.com/2012/05/crisis-de-hegemonia-y-movimientos-de.html>.

11. J. TORET, «Una mirada tecnopolítica sobre los primeros días del #15M», a *Tecnopolítica, Internet y R-evoluciones: Sobre la centralidad de redes digitales en el #15M*, Barcelona, Icaria, 2012, disponible en línea a http://www.icariaeditorial.com/pdf_libros/Tecnopolitica.%20internet%20y%20r-evoluciones.pdf.

Sobre la manifestació del 15M, que a Barcelona tingué una composició social i una expressivitat més plural i nova respecte a les anteriors cites «activistes», així com de les acampades que l'endemà ja prengueren les places de centenars de ciutats catalanes i espanyoles, se n'ha escrit a bastament, i la bibliografia per a resseguir detalladament la cronologia i entendre el fenomen del moviment dels indignats i les indignades és extensa.¹²

En tot cas, cal destacar que els començaments organitzatius de la campanya foren impulsats per una nova plataforma, Democràcia Real Ja —formada per col·lectius com Jóvenes Sin Futuro, Estado del Malestar, Anonymous o la PAH—, que utilitzà les xarxes socials virtuals com a principal marc de subjectivació i mobilització, ja que la iniciativa articulà milers de blogs, grups i persones que havien protagonitzat les intenses lluites a Internet contra la Llei Síndic i havien participat en la campanya «nolesvotes», que instava a no votar els partits que havien avalat dita llei. Aquell «eixam» en xarxa gestà una campanya que pretengué ser inclusiva i promogué un espai per a construir «un comú contagiós i obert»:

De esta manera, creamos lugares para dar cabida a los malestares con el actual estado de las cosas y se dio forma a una campaña ciudadana que marcó su autonomía respecto a los sindicatos y partidos, declarándose apartidista y asindical. Las convocatorias articularon un discurso de reapropiación ciudadana de la participación política con una crítica directa al sistema de representación de los partidos políticos. También se colocó en el centro de los ataques el expolio sistemático que sufrimos por el sistema bancario y financiero y se puso de manifiesto que «la crisis es una estafa».¹³

Tal com afirma Javier Toret, un dels dinamitzadors i analistes del moviment inicial, la matèria primera del 15M fou una mutació de la subjectivitat social, vinculada a la utilització política i estratègica de les xarxes socials per a l'acció coordinada. Això és, «la capacitat tecnopolítica de les multituds connectades», que contribuïren a polititzar el malestar personal en un context de crisi de la representació social i en el marc general de la societat-xarxa i del capitalisme financer i cognitiu.

12. Entre d'altres: *La rebelión de los indignados*, Madrid, Popular, 2011; R. VIEJO (ed.), *Los raons dels indignats*, Barcelona, Pòrtic, 2011; *Les veus de les places*, Barcelona, Icaria, 2011; *Juventud sin futuro*, Barcelona, Icaria, 2011; *Nosotros los indignados*, Barcelona, Destino, 2011; *Las voces del 15-M*, Barcelona, Los Libros del Lince, 2011; C. TAIBO, *Nada será como antes*, Madrid, Catarata, 2011; *RT#15M. Conectades a les xarxes, coordinades a les places*, Barcelona, La Ciutat Invisible, 2011.

13. J. TORET, «Una mirada tecnopolítica sobre los primeros días del #15M», a *Tecnopolítica, Internet y R-evoluciones: Sobre la centralidad de redes digitales en el #15M*. Barcelona, Icaria, 2012, disponible en línia a http://www.icariaeditorial.com/pdf_libros/Tecnopolitica.%20internet%20y%20r-evoluciones.pdf.

L'ús polític de les xarxes digitals interactives, així, oferí una alternativa a la crisi d'hegemonia de les cultures polítiques de l'esquerra i permeté l'emergència «d'un món d'interactivitat, de multiplicació de missatges, canals, i sobretot d'un cervell que ja no és passiu». A la vegada, se superà la «centralitat dels grans mitjans de comunicació i l'hegemonia inqüestionable de l'imperi televisiu i els seus efectes de passivitat sobre la subjectivitat». Als ulls de la mirada tradicional (de polítics, de periodistes, però també d'activistes), el 15M emergí com una sorpresa invisible que ningú no esperava. I, de la xarxa, saltà al carrer.

En las redes. En ellas, lentamente primero, pero en un aceleración exponencial después, uno se encontraba con otros y estos otros con muchos, en un proceso polifónico que generaba una forma de comunicación alternativa, erosionando y determinando las oficiales, construía nuevas identidades colectivas con nuevos símbolos y referentes y se impulsaba para la movilización. Se coordinó en las redes, se encontró finalmente en la calle. Empezó con una manifestación, pero fue mucho más allá de ello cuando la decisión de unos pocos, y en esto de nuevo tuvo mucho que ver componentes de la izquierda radical que ya se habían activado con anterioridad, llevó al movimiento a las plazas. Allí creció, pasando de lo virtual a lo real, hasta convertirse en el principal movimiento de protesta contra la crisis, con unas particularidades que lo hacen casi único en la historia de los movimientos sociales de este país desde el inicio de la democracia.¹⁴

Amb el pas de les xarxes a les places, que a Catalunya tingué efectivament molt a veure amb l'acció d'integrants de lluites socials anteriors, el 15M es convertí en el principal moviment de resistència contra la crisi.¹⁵ Amb una acceptació social molt elevada (prop d'un 80 % de la població hi donà suport), tal com afirmà l'historiador i activista Xavier Domènech «mai un moviment que qüestionava el sistema en la seva globalitat no havia dut, al nostre país, tanta gent al carrer».

El moviment desafia el Govern i la Junta Electoral Central durant les eleccions del 22 de maig. Mantingué acampades i assemblees permanents, durant mesos, en un centenar de poblacions catalanes, i obrí un espai incommensu-

14. X. DOMÈNECH, «Crisis de hegemonía y movimientos de resistencia», disponible en línia a <http://iniciis.blogspot.com/2012/05/crisis-de-hegemonia-y-movimientos-de.html>.

15. Per a veure la nostra anàlisi sobre els primers moments de l'acampada barcelonina de plaça de Catalunya: I. MIRÓ i F. RUGGIERI, «Ningú no ens representa. La plaça com a metàfora de la nova societat», a *Les veus de les places*, Barcelona, Icaria, 2011, disponible en línia a http://www.icariaeditorial.com/pdf_libros/Les%20veus%20de%20les%20places.pdf.

rable a la participació popular directa.¹⁶ Ho féu, a més, en un exercici de desobediència massiva i constant, desbordant els usos mercantils i institucionals de l'espai públic (ordenances del civisme, etc.), resistint als desallotjaments policials i reocupant les places. I malgrat que a Catalunya fou extremament criminalitzat per la protesta davant del Parlament del 15 de juny del 2011, així i tot convocà, al cap de pocs dies, centenars de milers de persones arreu del país, cosa que demostrà que importants sectors de la societat catalana, en el context de les retallades socials, apostaven per la legitimitat social de la lluita col·lectiva per sobre de la legalitat institucional.

El 15M fou la plasmació pràctica i multitudinària d'un nou protagonisme social que, enfrontat a la dictadura dels mercats, impugnà les formes tradicionals de la política que havia fet possible l'espoli. Quines foren, tanmateix, les seves propostes?

El contenido inicial del 15M ha mostrado una gran diversidad que solo ha encontrado su unidad en la denuncia de la falta de representatividad del sistema político. Dos lemas son los que han marcado su agenda reivindicativa más evidente: «No somos mercancías en manos de políticos y banqueros» y «No nos representan». Pero esta unidad, que identifica a los adversarios y denuncia el problema de un sistema político que no es capaz de ser lo que dice que es (la representación del pueblo), esconde sus dos almas, tal como las ha caracterizado Carlos Taibo. En la primera de ellas hay un intento de que el espacio institucional quede más ligado al pueblo que a los intereses financieros, mediante cambios fundamentales en las reglas del sistema de representación, que van desde la modificación de la ley electoral hasta la introducción de mecanismos de democracia 2.0. Se pretende así consolidar el sistema en su vertiente democrática, ya que se percibe correctamente que la raíz de la crisis y sus consecuencias tienen que ver mucho precisamente con la falta de democracia. Es, en este sentido, un 15M sistémico, al menos sistémico de la retórica que ha servido para la legitimación del orden institucional, y en él se encuentran los principios básicos para cualquier intento serio de refundación del proyecto socialdemócrata. En la segunda «alma», contrariamente, se parte de

16. Assemblees locals del 15M a Barcelona: barri antic, el Clot, dreta de l'Eixample, esquerra de l'Eixample, Gràcia, Horta, el Guinardó, les Corts, Montbau, Nou Barris, el Poble Nou, el Poble-sec, el Raval, Sant Andreu, Sant Antoni, Sants, Sarrià, Vallcarca. A la resta de Catalunya: Badalona, Sant Adrià del Besòs, Castelldefels, Cerdanyola del Vallès, Cornellà de Llobregat, el Prat de Llobregat, Esplugues de Llobregat, Granollers, l'Hospitalet de Llobregat, Mataró, Mollet, Rubí, Sabadell, Sant Boi de Llobregat, Sant Cugat del Vallès, Santa Coloma de Gramenet, Terrassa, Viladecans, Vilanova i la Geltrú, Reus, Tarragona, Valls, Sitges, Girona, Arbúcies, Breda, Arenys de Mar, Argentona, Canet de Mar, Tiana, Ulldecona, Vic, Lleida, Olot, Tortosa, el Pallars Sobirà...

la presunción de que el sistema no puede ser democrático y se pretenden explorar alternativas al mismo con nuevas formas de representación que partan de la autoorganización, más que con contenidos explícitos desde la constatación que las alternativas aún están en construcción y desde un intento de superar viejos paradigmas heredados de la izquierda radical, viendo el movimiento en si mismo ya no como una protesta para realizar cambios sino como un nuevo espacio de configuración de la realidad política.¹⁷

Més enllà dels continguts que es discutiren a les places, que afectaven pràcticament tots els àmbits de la vida col·lectiva del país,¹⁸ tant en les propostes reformadores de la seva «primera ànima» com en les oportunitats d'auto-instituir una nova societat, que serien les besllumades per les lectures pròpies de la segona, hi transità un corrent de fons que no ha de ser obviat. Això és, les mateixes formes d'organització compartides pel conjunt del moviment. L'assemblearisme i la democràcia directa com a referents en la presa de decisions col·lectiva, l'autoorganització de les tasques i l'autogestió de les necessitats, tot i les dificultats viscudes pel fet de ser un aprenentatge col·lectiu extraordinari, caracteritzaren les maneres de fer del conjunt del 15M català. Unes maneres de fer, horitzontals i col·lectives, que es projectaven cap a qualsevol de les reivindicacions i propostes que es discutien a les assemblees i a les xarxes socials vinculades al moviment. La mateixa manera com es féu política a les places i com s'organitzà el moviment habilità el 15M com a subjecte col·lectiu ampli, divers, intergeneracional i multitudinari, capaç de projectar nous escenaris de democràcia política, econòmica, social i cultural al conjunt del país.

Amb el 15M, desenes de milers de persones desobeïren el règim i desafien la por. Així pogueren constituir un cos social de prou envergadura capaç de posar en marxa processos de transformació. Nous sectors activats a partir de l'ús polític de les xarxes virtuals s'hibridaren amb moviments anteriors i amb el conjunt de xarxes crítiques latents arreu del territori, i crearen un magma polièdric amb el do de la ubiqüitat. Connectades a les xarxes i coordinades a les places, prop d'un centenar d'assemblees locals —encara que amb evidents discussions i divergències irresoltes sobre la seva coordinació, i

17. X. DOMÈNECH, «Crisis de hegemonía y movimientos de resistencia», disponible en línia a <http://iniciis.blogspot.com/2012/05/crisis-de-hegemonia-y-movimientos-de.html>.

18. Per com es conjugaven, amb malabarismes evidents, les dues ànimes del moviment a Barcelona, vegeu <http://www.acampadadebarcelona.org/demandes/>. Més enllà de les demandes de mínims, les propostes de no exigir res al sistema i aprofitar el moviment per a construir autonomia social es donaren en moltes comissions i assemblees i, de fet, foren línies de treball amb continuïtat (xarxes de suport mutu, horts urbans, economia social).

amb debilitats i discontinuïtats respecte a la seva permanència— permeteren pensar en un aterratge material del moviment a la vida quotidiana arreu del territori. A més, les xarxes de resistències en àmbits com la salut, l'educació, l'habitatge o el món laboral, que conflüen en el si del 15M, es retroalimentaren i es projectaren sobre la societat amb una potència impensable sense l'experiència del moviment conjunt. També les temptatives de construcció social alternativa (cooperativisme, xarxes de suport mutu, finances ètiques) tingueren un poderós altaveu que els permeté guanyar legitimitat i influència social d'una manera inimaginada abans del 15M. I, finalment: la capacitat de comunicació autònoma que brindaren les xarxes virtuals travessades pel moviment fou un regal preciós per a crear subjectivitats i estratègies comunes, necessàries per a seguir lluitant contra el règim i construir autonomia social:

La irrupción multitudinaria y común del #15M sitúa un nuevo protagonismo social. La capacidad de cualquiera de participar y seguir conectado a una dinámica social en código abierto a través de la red ha sido clave en la extensión de esta enorme sinergia social [...]. El #15M es la reconstrucción de una parte de la sociedad que estaba dormida, pero también es un embrión de una futura democracia de red, una experiencia marcada a fuego en nuestros cuerpos y cerebros que dibuja horizontes sociales radicalmente distintos a los existentes y solo puede ser la antesala de nuevas olas de libertad por venir.¹⁹

Aleshores, l'hegemonia capitalista ja no només entrà en crisi per les seves pròpies contradiccions i crisis sistèmiques. Amb les potencialitats obertes a partir del 15M, també ho feu per la creixent capacitat política dels seus antagonismes socials.

DESTITUIR UN RÈGIM EN DESCOMPOSICIÓ

Després de la sacsejada col·lectiva que suposà el 15M al llarg del 2011, les passes següents dels moviments socials que hi havien confluït i s'havien retroalimentat ja no tingueren característiques únicament expressives, sinó que s'enfrontaren als problemes específics causats per la descomposició de l'Estat social. D'encarar de manera compartida la crisi de la política, amb unes exigències de participació que trenquessin el monopoli dels partits polítics, durant

19. J. TORET, «Una mirada tecnopolítica sobre los primeros días del #15M», a *Tecnopolítica, Internet y R-evoluciones: Sobre la centralidad de redes digitales en el #15M*. Barcelona, Icaria, 2012, disponible en línia a http://www.icariaeditorial.com/pdf_libros/Tecnopolitica.%20internet%20y%20r-evoluciones.pdf.

el 2012 s'ha passat a fer front a la crisi economicosocial, amb uns combats especialitzats però comuns: contra les retallades en educació o sanitat, els acomiadaments, l'estafa bancària, els desnonaments o la destrucció del territori.

Des del mateix 15M ja hi hagué una orientació clara quan, en el marc de la mobilització global del 15 d'octubre del 2011,²⁰ la manifestació convocada finalitzà amb tres columnes que assenyalaren la sanitat, l'educació i l'habitatge com a eixos rellevants per a ser abordats amb l'acció col·lectiva.²¹ A partir d'aleshores, el que hem viscut durant el 2012 és una onada integrada per diferents àmbits de lluites, que han esclatat de manera conjunta en les vagues generals o en les convocatòries del Primer de Maig.

Pel que fa a la sanitat, el mateix estiu del 2011 ja s'ocuparen, guiats pel personal mèdic i administratiu, i amb el suport de la comunitat usuària, els centres d'atenció primària de poblacions com l'Hospitalet, Badia del Vallès, Sabadell, Sant Feliu de Llobregat, Cornellà de Llobregat o Viladecavalls. Una *marea blanca* que s'intensificà en casos com la lluita contra el tancament de l'Hospital Dos de Maig, de Barcelona, i que ha arribat fins a finals del 2012 amb les tanques i acampades contra les retallades en deu hospitals públics catalans.²²

En les lluites per la sanitat s'ha combinat la denúncia contra la corrupció existent en el sistema sanitari català,²³ així com la crítica al procés de privatització subjacent a les polítiques de retallades pressupostàries de la Generalitat. Com un actor important d'aquesta lluita, durant el 2012 es creà la Plataforma d'Afectades per les Retallades Sanitàries (PARS), integrada per «ciutadanes i ciutadans anònims, persones aturades, treballadores, precàries, agrupacions de tall social, de veïnes i de pacients, gent com tu que hem fet un pas endavant en la defensa dels drets de totes».²⁴ La PARS ha mantingut una activitat rellevant, tant pel que fa a la presència al carrer com en els mitjans de comunicació i en l'àmbit judicial. En aquest sentit, s'ha de destacar la seva intervenció, juntament amb altres col·lectius com Dempeus per la Salut Pública i la Lliga de la Síndrome de la Fatiga Crònica, en la presentació de denúncies a la Fiscalia Superior de Catalunya i al Tribunal Superior de Justícia de Catalunya. Amb la querella contra Boi Ruiz, conseller de Sanitat de la Generalitat, la PARS

20. Sobre la mobilització global del 15O, vegeu «United for global change», disponible en línia a <http://map.15october.net/reports/view/71>.

21. Sota el lema *De la indignació a l'acció*, la columna sobre habitatge acabà amb l'ocupació, per part de dues mil persones, d'uns habitatges a Nou Barris per albergar famílies desnonades, vegeu <http://edifici15o.wordpress.com/>.

22. Com a exemple d'hospital en lluita, vegeu <http://santpauenlluita.wordpress.com/manifest/>.

23. En la investigació de la corrupció sanitària a Catalunya ha tingut un paper fonamental la revista *Cafè amb Llet*, disponible a <http://www.cafeamballet.com/press/>.

24. Vegeu <http://afectadasporlosrecortessanitarios.wordpress.com/>.

apuntà que podria haver comès delictes que anirien des del tràfic d'influències fins a l'impediment de l'exercici de drets cívics, passant per l'omissió del deure de socors.

Des del punt de vista general, la marea blanca o la lluita per la sanitat pública ha posat damunt la taula unes quantes qüestions fonamentals. En primer lloc, ha assenyalat que la descomposició actual de l'Estat del benestar, més enllà de la retòrica de la crisi, està íntimament vinculada a una estratègia d'apropiació privada dels recursos públics, a un intent del capital privat de mercantilitzar en benefici propi aquelles àrees que havien estat constitucionalitzades com un bé comú i per tant gestionades des d'allò públic. La lluita per la sanitat, doncs, s'ha enfrontat a aquella aliança entre determinats gestors de l'Administració pública amb les empreses capitalistes que, en una relació molt sovint mitjançada per la corrupció, pretenen assaltar els consensos socials sobre allò comú. En segon lloc, a més de la denúncia de les tendències cleptocràtiques de l'actual règim, les lluites per la sanitat han superat les tradicionals concepcions de determinat sindicalisme, que entenien la defensa dels serveis públics com a conflictes corporatius (reclamacions salarials, etc.), i han obert el problema de les retallades al conjunt de la societat.²⁵ Dins d'aquesta visió, s'han establert les bases, fins i tot organitzativament, per a impulsar un subjecte col·lectiu capaç d'articular les necessitats de salut de la població amb una visió d'allò públic que vagi més enllà de l'estrictament estatal. Ja que si la responsabilitat de defensar la sanitat universal ha estat dels professionals però també de les usuàries, podríem arribar a pensar que la seva gestió també es pot reinventar amb fórmules que impliquin la participació conjunta de les comunitats interessades. En tercer lloc, alguna de les lluites sanitàries ha intentat desenvolupar alternatives entre el tancament dels hospitals públics impulsats per l'Administració o la seva mercantilització per part de l'empresa capitalista. En aquest sentit, les propostes de la plantilla de l'Hospital Dos de Maig de crear una cooperativa per a gestionar l'hospital apunten que en les lluites per la sanitat s'hi produeixen discussions i plantejaments que poden desenvolupar noves formes col·lectives de gestió d'allò comú.²⁶

L'altre camp destacat on al llarg del 2012 s'han produït lluites socials en defensa d'allò públic ha estat l'educació. L'anomenada *marea groga* ha estat un moviment generat pel conjunt de la comunitat educativa per aconseguir els

25. Vegeu <http://madrilonia.org/2013/01/son-las-mareas-un-nuevo-sindicalismo/>.

26. «L'Hospital Dos de Maig de Barcelona, entre l'autogestió i la reducció dràstica de serveis», Vilaweb, disponible en línia a <http://www.vilaweb.cat/noticia/3909487/20110714/lhospital-dos-maig-barcelona-lautogestio-reduccio-drastica-serveis.html>.

objectius següents: aturar les retallades en el sector, augmentar-hi la inversió pública, fomentar-hi la participació de tota la comunitat educativa i eliminar-hi la gestió privada, entre d'altres; en definitiva, «assegurar una gestió pública, democràtica, participativa i directa als centres públics educatius».²⁷

Amb mobilitzacions sostingudes en el temps i disseminades pel territori a partir de l'Assemblea Groga, el moviment s'ha estructurat localment en barris, poblacions i comarques com Sants, Gràcia, Nou Barris, Lleida, el Maresme, l'Alt Penedès, el Baix Llobregat, el Garraf o el Vallès Occidental i l'Oriental, i s'ha articulat en una xarxa vinculada amb sindicats de mestres i associacions de mares i pares amb presència a tot el país. Amb les samarretes grogues com a símbol i el lema «SOS Ensenyament Públic de Qualitat», l'Assemblea Groga ha cercat teixir la unitat de la comunitat educativa, «la qual majoritàriament està desencantada davant les polítiques educatives dels diferents governs i indignada per la manera com s'han fet les coses fins ara». En aquest sentit, per a l'Assemblea Groga és necessària «la participació i l'organització social per aconseguir espais on sigui possible un grau més important d'espontaneïtat i llibertat en defensa de l'ensenyament públic», això és, «un espai lliure, sense vincles directes a cap forma de poder polític, sindical o econòmic que vulgui controlar l'organització i posar els seus interessos particulars per sobre dels principis i les opinions dels membres de l'assemblea». Els objectius de l'assemblea són, finalment, que l'educació pública «eduqui i formi persones crítiques, participatives, responsables, actives i compromeses en el procés de construcció d'una societat més justa i solidària»; i que la comunitat educativa sigui veritablement l'eix vertebrador d'un ensenyament públic de qualitat, a través de la «participació de manera activa en el disseny del model educatiu alternatiu que volem per al nostre país».²⁸

Així, la marea groga no es constitueix com una mera reivindicació del model d'ensenyament públic anterior, sinó que amb la seva exigència de plena participació en la definició del model educatiu posa les bases per a una apropiació social de l'educació. A més, de manera similar a les altres lluites en defensa d'allò públic, no ha estat un moviment tancat en si mateix, sinó que s'ha solidaritzat de manera continuada amb les lluites pel dret a l'habitatge o per la sanitat, i ha posat en relleu la potència de reconstrucció del vincle social que es té des de la comunitat educativa i les escoles.

Al llarg del 2012, també han esclatat vagues a les universitats catalanes i s'han produït manifestacions importants dels universitaris i les universitàries

27. Vegeu <http://mareagroga.blogspot.com/p/manifest.html>.

28. Vegeu <http://www.assembleagroga.info>.

en diferents ciutats del país. Activades per les organitzacions estudiantils i per la Plataforma Unitària en Defensa de la Universitat Pública (PUDUP), no només han exigit la fi de les retallades i el manteniment del caràcter públic i universal de l'ensenyament universitari, sinó que han qüestionat les mateixes característiques de les universitats públiques tradicionals. La poca transparència en la gestió, la corrupció, la jerarquitxació, la precarietat creixent del professorat subordinat, la falta de democràcia interna o la presència empresarial en òrgans de govern han estat sotmeses a una crítica que també ha qüestionat la transformació creixent de l'educació en «una eina de reproducció social del capitalisme, d'adoctrinament ideològic i de creació de mà d'obra». Tot plegat, segons la PUDUP, evidencia que «el sistema educatiu públic està sota el control del sistema financer i que deixa de donar resposta a les necessitats socials per situar-se sota els designis del mercat i resoldre les necessitats del sistema capitalista neoliberal».²⁹

La defensa de la universitat pública, doncs, també ha comportat una crítica a la universitat pública realment existent, i les lluites contra les retallades no han amagat les contradiccions internes d'una institució típicament estatal, on funcionaris públics detenen privilegis a costa de l'explotació del professorat subaltern. En aquest sentit, no han faltat veus que han qüestionat si únicament s'ha de seguir en la lluita unitària per la universitat pública o, per contra, des del professorat precari i/o acomiadat s'ha de plantejar un canvi d'estratègia que inauguri noves institucions comunes de producció i distribució del coneixement. En paraules de Raimundo Viejo Viñas, professor (precari) de ciències polítiques en diferents universitats:

Es el momento de la escisión precaria, de la desobediencia al mando, a sus múltiples hegemonías; de la articulación de espacios de subjetivación donde puedan acelerarse los procesos ya emergentes de organización cooperativa entre las singularidades [...]. No es ya la hora de la unidad de acción con la patronal sindical del funcionariado universitario por más que no se deban entorpecer sus luchas e incluso, en la medida de lo posible, deban ser reforzadas. No es por ahí, al servicio de (o en el debate bajo la hegemonía de) quienes nos han traído hasta aquí, por donde se encontrará la salida colectiva [...]. Hemos llegado a un fin de ciclo. Por el contrario, es hora de seguir avanzando en el giro estratégico que llevamos meses apuntando [...], el mismo giro de lo expresivo a lo institucional autónomo que se bosqueja ya en los espacios subalternos de la cotidianeidad precaria, en nuestra lucha diaria por la subsistencia. Es preciso

29. Vegeu <http://reconstruimlapublica.wordpress.com/>.

empezar a liberar el tiempo activista de procesos abocados al fracaso por las propias condiciones de negociación que prefigura el actual estado de cosas. Es urgente producir esa misma alteración del estado de cosas, las condiciones de posibilidad de procesos de subjetivación precaria, de agregación antagonista bajo un paradigma institucional propio, ajeno al régimen. No se trata de una abstracción por más abstracto que pueda sonar a quien participa del viejo paradigma de la izquierda. Es la realidad concreta de la organización del trabajo fuera del mando, de la actividad productiva que ha de desplegar quien se ha quedado en el paro, de quien apura los márgenes de la renda sobrante, de los ahorros de toda una vida en esta megaestafa llamada crisis y perpetuada con el consentimiento y no en pocas ocasiones inestimable colaboración de la izquierda sindical y parlamentaria que apenas sabe hacer otra cosa que proponer su hegemonía [...]. Algunos ya nos hemos empezado a organizar nuestras propias instituciones del conocimiento en la ruptura constituyente con la subalternidad a que nos aboca el encaje europeo del régimen español, en la escisión con el mando capitalista que instaura la cleptocracia a pasos agigantados, en la desobediencia a las hegemonías interiores al trabajo.³⁰

El temps dirà, no obstant això, si de les lluites universitàries sorgeix un nou concepte d'allò públic que no només pugui aturar la mercantilització sinó reformular l'escleròtica universitat actual, o si sorgiran noves institucions cooperatives guiades pels sectors esdevinguts precaris o expulsats per la deriva neoliberal de l'ensenyament. En tot cas, les lluites recents assenyalen, juntament amb la descomposició del model universitari públic existent, les mateixes limitacions de la definició d'allò públic que l'havia articulat.

A més de l'educació i la sanitat, el 2012 ha viscut una onada de mobilitzacions importants pel que fa al dret a l'habitatge,³¹ pel que fa a la lluita contra l'estafa bancària, amb moments de visibilització col·lectiva importants com en el 12M15M;³² així com en l'àmbit laboral, protagonitzades aquestes darreres entorn de la Coordinadora Laboral i Suport Mutu 15M.

Espai de coordinació de lluites de base nascut a l'abric del moviment del 2011, al llarg del 2012 la Coordinadora Laboral ha impulsat i avalat in-

30. Vegeu <http://raimundoviejovinhas.blogspot.com.es/2013/02/es-caputxinada-20.html>.

31. Les importants lluites per l'habitatge protagonitzades per la PAH mereixen un capítol específic en el present anuari; per tant, no les desenvoluparem.

32. El paper de la banca en els desnonaments i en l'estafa de les preferents i, en general, el malestar pel salvament públic de la banca privada i per la conversió de les caixes a bancs van tenir un moment de força durant el primer aniversari del 15M, quan s'anà des de la plaça de Catalunya fins a la seu de CaixaBank de Diagonal. Durant dies, se celebraren assemblees i cassolades per denunciar el paper de la banca en la crisi econòmica.

comptables lluites contra els acomiadaments en empreses com Caprabo, Telefónica, Hewlett Packard o TMB. En una aliança entre comissions laborals d'assemblees locals del 15M, sindicats alternatius i assemblees d'aturats, en certa manera ha ofert una alternativa a la incapacitat (o manca de voluntat) de les centrals sindicals majoritàries, no ja només de practicar la mera solidaritat davant els acomiadaments, sinó de plantejar un conflicte social a l'altura de les circumstàncies.³³ En aquest sentit, la participació d'aquesta xarxa alternativa de sindicalisme laboral i social ha estat fonamental en la dinamització de les vagues generals del 2012 (29 de març i 14 de novembre), que han propulsat amb força el malestar social pels ajustos estructurals impulsats pels governs autonòmics i centrals en funció de les necessitats del capitalisme global.³⁴

Les mobilitzacions del 2012 s'han acabat amb dues pistes fonamentals. A més de les campanyes contra els centres d'internament d'estrangers (CIES), de les noves lluites de les treballadores de l'acció social i comunitària (Defensem l'Acció Social i Comunitària [DASC], o la *marea taronja*), de les accions de les *feministes indignades*, o de l'articulació en defensa del territori i contra el *fracking*,³⁵ s'han produït noves convocatòries globals importants, algunes de les quals assenyalen amb precisió el grau de descomposició del règim actual.

La primera és el cas de les pilotes de goma arran de la pèrdua de l'ull de l'Ester Quintana en la vaga general del 14 de novembre. Aquell dia, els antidisturbis dels Mossos d'Esquadra van atacar indiscriminadament la manifestació de la tarda, sense que existissin motius d'ordre públic per a fer-ho. La brutalitat de l'actuació, així com les reiterades mentides del conseller d'Interior, Felip Puig, sobre l'ús de les bales de goma, aixecaren una onada de protestes contra l'actuació dels cossos policials que no s'havia viscut des dels temps de la delegada del Govern espanyol, Julia García Valdecasas.³⁶ En aquest marc, cal entendre que la creixent gestió autoritària i repressiva del conflicte social serà un dels elements que caldrà tenir en compte de cara a les properes mobilitzacions. La segona pista fonamental és que, a cavall del 2012 i el 2013, les mobilitzacions socials apunten contra un dels trets fonamentals del règim polític actual. Al crit de «la corrupció no és del sistema, és el sistema», el carrer ha fet

33. <http://coordinadoralaboral15m.wordpress.com/2012/10/05/1010-propera-assembly-coordinadora-laboral-lamiofalaforca/>.

34. Per a l'anàlisi de Xavier Domènech sobre la vaga del 29M, vegeu <http://imicis.blogspot.com/2012/04/entrevistes-de-la-vaga-general.html>.

35. Si durant el 2012 s'ha aturat la implantació, en terrenys naturals del Prat del Llobregat, del macrocomplex d'oci conegut com l'Eurovegas, la defensa del territori té una nova amenaça important en el *fracking*, les tècniques agressives i no convencionals d'extracció de combustibles. A la Garrotxa, a Osona o a la Segarra ja s'estan organitzant per fer-hi front.

36. Vegeu <http://www.ojocontuajo.org>.

front des dels casos de corrupció de Sabadell (l'alcalde Bustos, del Partit dels Socialistes de Catalunya [PSC]) fins a les concentracions davant les seus del Partit Popular (PP) pel cas *Bárceñas*, en una dinàmica que afecta profundament tots els partits amb responsabilitat de govern. Unes lògiques que, més enllà dels laments retòrics del sistema de partits, incrementen exponencialment la necessitat social de destituir un règim en descomposició.

CAP AL RÈGIM POLÍTIC D'ALLÒ COMÚ

La duresa amb què la reestructuració econòmica i social imposada pel capitalisme financer global (la «dictadura dels mercats») ha violentat la societat catalana, ha generat crisis importants. La crisi política, això és, d'aquella governabilitat articulada pel sistema de partits i la democràcia representativa; la crisi econòmica i ambiental, que ha empitjorat les condicions materials de vida de la població, i la crisi social, que no és cap altra cosa que la implosió dels vincles socials solidaris en nom de la mercantilització de l'existència. En el context d'aquestes crisis, han emergit lluites socials que han fet front a la involució social que suposen l'empobriment i la pèrdua de drets socials i de llibertats polítiques. I a més, com afirmàvem al principi, a l'abric d'aquestes lluites han fructificat espais i xarxes autoorganitzades que promouen, ja no només la mobilització i la protesta, sinó processos de cooperació entre diferents singularitats que construeixen autonomia social.³⁷

La primera de les crisis, la immediatament política, té com a contramirall un seguit d'experiències que al llarg del territori català estructuren la participació social a partir de la democràcia directa. En aquest sentit, malden per convertir la indignació, o la fase expressiva del moviment, en processos constituents duradors que articulin, políticament i des de l'autoorganització, una societat alternativa. D'alguna manera, intenten respondre als interrogants que plantegen Michael Hardt i Antonio Negri en un dels seus darrers treballs:

Algunos de los acontecimientos y revueltas más inspiradores e innovadores de la última década han radicalizado el pensamiento y la práctica democráticos organizando un espacio, como una plaza pública ocupada o una zona urbana. Con estructuras o asambleas abiertas y participativas, mante-

37. Els processos d'autonomia social són una constant que acompanyen la història dels moviments emancipadors. Per a veure aquest tipus d'experiències autoinstituints i la seva relació conflictiva amb la consolidació de l'Estat democràcia a Catalunya, vegeu E. LEIVA, I. MIRÓ i X. URBANO, *De la protesta al contrapoder: Nous protagonismes socials en la Barcelona metropolitana*, Barcelona, Virus, 2007.

niendo estas nuevas formas democráticas durante semanas o meses. De hecho, la organización interna de los propios movimientos se ha visto constantemente sometida a procesos de democratización, que se esfuerzan en crear estructuras de redes horizontales y participativas. De esta suerte, las revueltas contra el sistema político dominante, sus políticos profesionales y sus estructuras ilegítimas de representación no aspiran a restaurar un supuesto sistema representativo legítimo del pasado, sino a experimentar con nuevas formas de expresión democrática: democracia real ya. ¿Cómo podemos transformar la indignación y la rebelión en un proceso constituyente duradero? ¿Cómo pueden convertirse en poder constituyente los experimentos de democracia, no solo democratizando una plaza pública o un barrio, sino inventando una sociedad alternativa que sea verdaderamente democrática?³⁸

La revolta dels indignats i les indignades del 2011, més enllà dels impactes en les agendes polítiques dominants, va sacsejar enormement les xarxes socials territorials existents i va constituir noves experiències d'autoorganització en barris i pobles catalans. El centenar d'assemblees locals del 15M se sumaren així als espais autònoms previs provinents de moviments socials anteriors, de la cultura de base llibertària o de l'esquerra independentista presents arreu de les comarques catalanes. En el nou cicle, ateneus, casals, centres socials ocupats o de lloguer s'han vist reforçats per nous equipaments públics de gestió comunitària³⁹ i per assemblees que prenen les places i complementen, incrementen i reformulen les experiències d'autoorganització locals. Aquesta materialització política del contrapoder social, segurament, no havia tingut una presència i una legitimitat social similar des dels anys de la transició a la democràcia. I a diferència de cicles de lluites immediatament anteriors (1990-2000), la composició social d'aquests espais s'ha enriquit substancialment arran de les mobilitzacions del 2011 i, en conseqüència, han guanyat una centralitat en les seves poblacions que anteriorment no tenien.

No obstant això, són susceptibles aquestes experiències d'autoorganització política de constituir una formació social alternativa? Estan plantejant, de manera coordinada, un procés constituent que estableixi les bases per a l'establiment d'un règim polític alternatiu al dominant? Segurament, queda un llarg camí per recórrer en la creació d'institucions autònomes compartides; l'aposta de les Candidatures d'Unitat Popular, presents en un nombre crei-

38. M. HARDT i A. NEGRI, *Commonwealth*, Madrid, Akal, 2012.

39. Una experiència imponent de nou equipament públic autogestionat és el projecte de Can Batlló: www.canbatllo.wordpress.com. Com a exemples de reapropiació col·lectiva d'espais, provinents d'assemblees reforçades pel 15M, vegeu el banc ocupat de Gràcia o l'Ateneu Flor de Maig del Poblenou.

xent de municipis catalans, és la que està afrontant aquesta qüestió amb més resolució, si bé no des del vessant de creació de noves institucions sinó amb la voluntat d'intervenir en les institucions estatals existents a escala local: els ajuntaments. S'haurà de verificar, amb la seva maduració, si aquestes experiències estableixen canals efectius de democràcia directa i es poden escapar de les maneres de la política representativa municipal (i transformar-les) o, per contra, si es veuran enrampades en els límits polítics, financers i organitzatius dels ajuntaments locals. En tot cas, la seva aposta s'ha d'entendre com un intent, igual que les experiències d'autoorganització autònoma, de reformular socialment la crisi de la política representativa i caminar cap a la constitució d'un règim polític d'allò comú.

En segon lloc, a més del naixement i l'impuls de les experiències directament polítiques, l'onada de mobilitzacions actuals ha reforçat una cultura econòmica alternativa a la mercantilització capitalista. L'esforç fet, des de fa anys, pels impulsors de l'economia social i solidària, s'ha vist sobresaltat positivament per noves experiències vinculades al cooperativisme de treball, de consum, d'energia o de finances que beuen directament dels processos de transformació social. En aquest sentit, la devastació econòmica i ambiental fruit de la crisi ha generat un qüestionament en sectors socials amplis sobre les seves relacions amb el treball assalariat o amb els bancs convencionals, el consum d'aliments o d'energia, i han promogut la creació de noves experiències solidàries i el creixement quantitatiu d'aquelles que ja existien.⁴⁰ A més, s'han incrementat aquelles experiències de cooperació social que, malgrat que no siguin formalitzades jurídicament, signifiquen que la capacitat productiva d'allò comú s'articula de manera creixent.⁴¹ A aquesta nova economia de la cooperació, a més, s'ha de sumar una renovada defensa d'allò públic i universal sota noves perspectives no exclusivament estatals, sinó des del punt de vista dels *commons* o d'allò comú.

Les properes tasques d'aquestes reflexions i experiències seran, en primer lloc, maldar per la seva consolidació en unes condicions econòmiques generals adverses i, en segon lloc, pensar un model global econòmic generalitzable i unes polítiques socials associades, que no s'articulin majoritàriament ni per la propietat privada ni per l'estatal:

40. A tall d'exemple: la Fira d'Economia Solidària de Catalunya, Coop57, Som Energia, diferents experiències de promoció del cooperativisme a escala local com Sants.coop o CooperaSec, o les ecoxarxes vinculades a la cooperativa integral catalana.

41. Vegeu I. MIRÓ, «El quart impuls. Cooperativisme. Treball immaterial. Creativitat. Territori», *Nexe* (Barcelona: Federació de Cooperatives de Treball de Catalunya), núm. 26 (juny 2010).

En el terreno económico, tenemos que descubrir nuevas tecnologías sociales para producir libremente en común y distribuir equitativamente la riqueza compartida ¿Cómo pueden nuestras energías y deseos productivos engranarse y crecer en una economía que no esté basada en la propiedad privada? ¿Cómo se puede proporcionar a todos el bienestar social y los recursos sociales básicos en una estructura social que no esté regulada y dominada por la propiedad estatal? Tenemos que construir las relaciones de producción e intercambio, así como las estructuras del bienestar social que se compongan y sean adecuadas al común.⁴²

En tercer lloc, la violència de la despossessió capitalista ha afectat, en un procés que arrenca molt abans de la crisi, la mateixa solidesa de les relacions socials solidàries. L'actual reestructuració capitalista ha intensificat la destrucció del vincle social, que, en el nostre context, ja havia estat afeblit en la consolidació de l'Estat democràcia. La preeminència del diner, i la delegació en les estructures estatals com a mecanisme de regulació social, provocà que en els darrers decennis la societat catalana perdés a marxés forçades la capacitat pròpia per a resoldre autònomament (és a dir, ni de manera mercantil ni burocràticament) les seves necessitats col·lectives. No obstant això, aquesta expropiació de la política i de la sociabilitat està sent invertida per les mateixes lluites socials actuals, que han fet aflorar la necessitat i el desig d'estar junts. Davant els buits que ha generat la crisi capitalista i la crisi de l'Estat democràcia, els actuals moviments socials han tornat a aportar el valor de l'experiència col·lectiva. Així, doncs, subjacent a l'autoorganització política i econòmica creixent, en el darrer cicle s'estan desenvolupant formes de suport mutu impensades temps enrere: en els desnonaments o en els acomiadaments apareix una força comuna que els fa front amb el lema «Mai més soles». Cada vegada més persones acudeixen a convocatòries a defensar els drets concrets de desconeguts, i les lluites interactuen per la consciència que, com diuen a la PAH, «un acomiadament avui és un desnonament de demà». Aquesta solidaritat, si bé segurament del tot insuficient per a aturar l'emergència social actual, és la base per a la reconstrucció del vincle social malmès i l'ethos que haurà de xopar qualsevol règim polític que vulgui resoldre, equitativament, les necessitats i els desitjos de la col·lectivitat.

Finalment, i de manera transversal als eixos polític, econòmic i social, s'ha de tenir en compte la ruptura constituent que suposa l'emergència d'una nova esfera comunicativa social que, de manera directa i no intercedida pels grans *mass media*, no només qüestiona els relats majoritaris sinó que permet

42. M. HARDT i A. NEGRI, *Commonwealth*, Madrid, Akal, 2012.

articular espais amplis de deliberació i creació de sentits. L'ús estratègic de les xarxes socials virtuals per part dels moviments obre noves possibilitats d'articulació de l'autoorganització política, econòmica i social al nostre país, i qualsevol procés constituent que vulgui ser eficaç (majoritari, democràtic, inclusiu) les haurà de tenir en compte per a desenvolupar-se. Des d'aquest punt de vista, si la nova constitució material d'allò comú es basa en les tres esferes esmentades, la seva constitució normativa —a la islandesa?— haurà de basar-se en la potència d'articular tecnològicament la intel·ligència col·lectiva. D'aquesta manera, el projecte polític d'allò comú podrà traçar una diagonal que se sostregui de falses alternatives (privat/estatal, capitalisme/burocràcia) i obrir un nou espai polític que articuli noves formes de vida personals i col·lectives, ara sí, des de la solidaritat i la llibertat.

INTERROGANTS A LA CATALANA

La crisi multidimensional del règim dominant ha fet necessari, en l'àmbit social, una ruptura constituent que ens faci albirar noves formes d'organitzar-nos col·lectivament. En el cas específic de Catalunya, aquesta necessitat ha estat materialitzada en les lluites contra la dictadura dels mercats financers globals, així com per les alternatives socials que es desenvolupen a l'abric de les protestes. A més, per les pròpies característiques de Catalunya com a formació nacional específica, i per les dificultats d'articular-les democràticament en el si de la monarquia espanyola, en els darrers anys la necessitat de ruptura constituent ha estat vista, per cada vegada sectors més amplis de la societat catalana, com una qüestió que podria ser resolta per un procés d'autodeterminació que dugués a la independència del nostre país. Això és, un Estat propi.⁴³

Quina relació han de tenir les lluites socials del darrer cicle amb aquest procés? És aquest context una oportunitat per a crear una institucionalitat articulada per altres maneres de fer política i que promogui una economia no supeditada al capital? O bé, per contra, operarà com una nova transició i clausurarà el cicle de lluites i les alternatives emergents?

Podem, a partir de la combinació de les lluites socials i alternatives actuals, posar les bases per a un procés constituent de caràcter social? Podem, en el

43. Per a la meua visió d'un procés constituent de caràcter autogestionari, vegeu «Independència, més enllà d'un Estat propi», *Directa*, núm. 286 (19 setembre 2012), disponible en línia a <http://laciutatinvisible.coop/ciutat/independencia-mes-enlla-dun-estat-propi/>.

procés constituent nacional, introduir la dimensió de democràcia política (real), econòmica i social amb força? Ens podem permetre el luxe d'abstenir-nos-en, malgrat els riscos de desarticulació de l'autonomia dels moviments? Aquest és un debat central que s'haurà de tenir en el si dels moviments socials catalans. En les lluites contra la dictadura dels mercats financers, hem (re)descobert la necessitat de produir una ruptura constituent i construir un règim polític d'allò comú. I sigui quina sigui l'evolució de la situació a Catalunya, el contrapoder serà necessari. Ja que, com afirmen des dels moviments socials madrilenys, pensant el seu propi procés:

La capacidad de «regeneración» del régimen del 78 es prácticamente despreciable. Todas las instituciones constitucionales están presas de la parálisis, la desmoralización, la deslegitimación terminal y el enfrentamiento mutuo [...]. Sin una red dinámica de contrapoderes capaces de definir estratégicamente y condicionar de forma determinante el proceso constituyente solo podemos esperar un cierre en falso de la situación o una división y fragmentación del (contra)poder constituyente que, esta vez sí, contribuirá a abrir las puertas a formas de gobierno populistas, autoritarias e inevitable y duramente represivas. En este sentido, tanto las mareas como las PAH no solo no deben detenerse en su dinámica de reapropiación, autogestión y reinención de las estructuras de lo público, sino que sin ello cualquier parlamento constituyente será impotente e inmediatamente corruptible.⁴⁴

44. Vegeu <http://madrilonia.org/2013/02/siguiente-pantalla-revolucion-democratica>.